

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Ekologisk och närproducerad mat
- uppfattningar och vanor hos några lärare i hem- och
konsumentkunskap

Emma Bronnvall och Mikael Örnemar

LAU370, Examensarbete

Handledare: Ann Parinder

Examinator: Monica Petersson

Rapportnummer: VT08-2820-02

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Ekologisk och närproducerad mat - en studie om Hem- och konsumentkunskaplärares inställningar och vanor

Författare: Emma Bronnvall och Mikael Örnemar

Termin och år: VT 2008

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Ann Parinder

Examinator: Monica Petersson

Rapportnummer: VT08-2820-02

Nyckelord: Hem- och konsumentkunskap, ekologiska och närproducerade livsmedel, attityder och beteende.

Sammanfattning

Miljödebatten har under de senaste åren intensifierats. Hem- och konsumentkunskap fokuserar på skeendet i hushållet och dess samspel med samhälle och natur. Lärarna i hem- och konsumentkunskap har som uppgift att undervisa om hur detta samspel fungerar och vad det kan ge för konsekvenser för miljön.

Syfte

Syfte är att ta reda på om lärares personliga värderingar angående ekologiska och närproducerade livsmedel speglar av sig på undervisningen.

- Gör läraren samma val, rörande ekologiska och närproducerade livsmedel, i skola och hemmiljö?
- Påverkas undervisningen av lärarens privata värderingar rörande ekologiska och närproducerade livsmedel.

Metod

Fyra hem- och konsumentkunskapslärare har intervjuats, därefter har detta resultat transkriberats, sammanfattats och tolkats.

Material

Arbetets grund baseras på läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) och kursplanen för Hem- och konsumentkunskap. Utöver detta har för ämnet relevant litteratur använts.

Resultat

Bland de intervjuade lärarna var användandet av ekologisk och närproducerad mat ovanlig. Lärarna agerade på liknande sätt både i det privata och i rollen som lärare. Lärarna ställer sig positiva till produkterna, men nämner ekonomin som orsak till att de inte används under lektionerna. Privat spelar inte ekonomin någon roll, men i de flesta fall används ändå inte ekologisk och närproducerad mat. Detta agerande kan signalera dubbla budskap till eleverna, som kan få svårt att ta till sig kunskaperna, detta eftersom den ekologiska och närproducerade maten mest berörs teoretiskt istället för att användas, och på så sätt ge kunskap i handling.

Betydelse för läraryrket

Vår förhoppning är att lärare i hem- och konsumentkunskap genom att läsa detta arbete ska kunna bli inspirerade att förändra sina attityder och vanor kring inköp av ekologiska och närproducerade livsmedel. Detta genom att de blir medvetna om vad det är som avgör människors inköpsvanor av dessa livsmedel och hur avgörande det är för eleven att få sin kunskap i handling.

Förord

Detta examensarbete har två lärarstudenter med den gemensamma inriktningen hem- och konsumentkunskap skrivit tillsammans. Vårt intresse och våra kunskaper om hur livsmedelsval görs har ökats under arbetes gång. Engagemanget för ämnet har blivit ännu starkare än det var tidigare. Vi känner att vi kommer ha stor nytta av resultatet i våra blivande roller som lärare i hem- och konsumentkunskap.

Vi har gemensamt arbetat fram detta resultat och vi har haft ett gott samarbete.

Vi vill tacka vår handledare Ann Parinder som varit till stor hjälp samt varit ett positivt inslag under arbetets gång. Vi vill även tacka de personer som tagit sig tid att läsa igenom samt kommit med åsikter och gett respons på text och innehåll.

1. Inledning.....	5
2. Bakgrund	5
2.1. Hem- och konsumentkunskap i dagens skola	6
2.1.1. Skollagen	6
2.1.2 Läroplan	6
2.1.3. Kursplaner	6
2.1.4. Hem- och konsumentkunskap	6
2.1.5. Kunskap i handling.....	9
2.2 Begreppsförklaring.....	10
2.2.1 Ekologisk mat.....	10
2.2.2 Närproducerad mat.....	11
2.3 Beteenden vid inköp av ekologisk- och närproducerad mat	12
2.4. Frontstage och backstage	13
3. Syfte och frågeställningar.....	14
4. Metoder och tillvägagångssätt.....	14
4.1. Urval.....	14
4.2. Intervjuer	14
4.3. Metoddiskussion.....	15
4.4. Etiska ställningstaganden	15
5. Resultatredovisning.....	16
5.1 Sammanfattning av intervju - Elin	16
5.2 Sammanfattning av intervju - Birgit.....	17
5.3 Sammanfattning av intervju - Lena.....	18
5.4. Sammanfattning av intervju - Tina.....	19
5.5. Sammanställning intervjuer.....	21
6. Slutdiskussion.....	22
6.1. Lärarnas attityder till ekologisk och närproducerad mat.....	22
6.2. Påverkas undervisningen i HK av lärarens tankar kring ekologisk och närproducerad mat.....	24
6.3 Slutsatser	26
7. Referenser.....	28
Bilaga	31
Frågemall för intervjuer med Hem- och konsumentkunskapslärare.....	31

1. Inledning

Vi är två blivande lärare; Mikael Örnemar som har ämneskombinationen svenska och hem- och konsumentkunskap (HK) och Emma Bronnvall som har bild och HK. Eftersom vår gemensamma nämnare som i detta fall är vårt ämne HK, så har vi valt att skriva vårt examensarbete inom detta ämne.

Under de senaste åren har miljödebatten intensifierats, konsumenten har blivit mer medveten om att den även bör ta hänsyn till miljön vid sina inköp av mat (Magnusson & Biel, 2005). Livsmedelskonsumtionen är i nuläget ohållbar i ett miljömässigt perspektiv, detta leder bland annat till att utsläppen från produktionen kommer ut i vatten, jord och luft (SOU 2004: 119).

Hem- och konsumentkunskap är ett ämne vars betydelse ökar alltmer i samhället, frågor som miljö och hållbar utveckling aktualiseras ständigt i medierna. Denna aktualitet poängteras i utredningen ”Hållbara laster” (SOU 2004: 119) där det föreslås att skolämnet hem- och konsumentkunskap blir huvudansvarig för undervisning som handlar om hållbar utveckling.

En vanligt förekommande definition för hållbar utveckling är den som Bruntlandskommissionen 1992 myntade.

Hållbar utveckling tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov. (Skolverket, 2002b, s.29)

I Läroplanen från 1994 (Utbildningsdepartementet, 2006) går det att läsa att eleverna genom ett miljöperspektiv ska ges möjlighet att själva ta ansvar för sådant de kan påverka. De ska även ”skaffa sig ett personligt förhållningssätt till övergripande och globala miljöfrågor” (s. 6). Eleverna ska få kunskap om hur livet i samhället kan anpassas för att skapa hållbar utveckling. Lindén (2004) menar att det är nödvändigt att man genom organiserad utbildning får information och instrument för att väcka tankar och utveckla människors attityder i riktning mot en för miljön sundare livsstil.

Den undersökning vi avser att göra handlar om hur läraren gör sina prioriteringar i grundskoleämnet hem- och konsumentkunskap. Vi har under vår verksamhetsförlagda utbildning (VFU) observerat att användandet av ekologisk och närproducerad mat är sparsam, genom vårt stora mat- och miljöintresse tycker vi det är intressant ämne att skriva examensarbete kring. Vi kan som konsumenter påverka, och har stor del och makt i en förändring mot ett mer hållbart beteende vid våra matinköp (Magnusson & Biel, 2005)

2. Bakgrund

I bakgrunden kommer vi att gå närmare inpå och förklara skollagen, läroplaner, kursplaner och hur ämnet HK är uppbyggt. Vi kommer även att förklara begreppen: ekologisk mat, närproducerad mat samt beteenden vid inköp av ekologisk och närproducerad mat som vi har för avsikt att använda oss av.

2.1. Hem- och konsumentkunskap i dagens skola

2.1.1. Skollagen

I skollagen står det skrivet om de grundläggande bestämmelserna om utbildning inom all skola. Miljöansvaret tas tydligt upp i skollagen och visar att alla lärare inom skolan har ansvar för vår gemensamma miljö: ”Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.” (Läraryrket, 2006 s. 55)

2.1.2 Läroplan

Lpo 94 heter läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen, fritidshemmet samt de frivilliga skolformerna (Utbildningsdepartementet, 2006). Denna fastställs av Sveriges rikets lag och anger de värden svensk skola skall bygga undervisningen på. Den anger även de mål som ska genomsyra undervisningen och de mål eleverna skall nå upp till.

- Målen att sträva mot visar den riktning skolans arbete skall ha. Målen utpekar den önskade kvalitetsutvecklingen i skolan.
- Målen att uppnå säger vad eleverna minst skall ha uppnått när de lämnar skolan. (Utbildningsdepartementet, 2006, s.8).

I Lpo 94 står det om skolans uppdrag att det i all undervisning ska anläggas vissa övergripande perspektiv. Ett av dessa perspektiv är miljöperspektivet och om det står att läsa:

Genom ett miljöperspektiv får de [eleverna] möjligheter både att ta ansvar för den miljö de själva direkt kan påverka och att skaffa sig ett personligt förhållningssätt till övergripande och globala miljöfrågor. Undervisningen skall belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling. (Utbildningsdepartementet, 2006, s. 6)

På flera ställen i Lpo 94 framhävs miljö. Bland annat finns kravet att varje skola ansvarar för att eleven vid grundskolans slut känner till vad som krävs för att förstå basala ekologiska sammanhang och förutsättningarna för en god miljö. Vidare sägs det att skolan ska sträva mot att ge alla elever respekt och omsorg för miljön, såväl den lokala som den globala (Skolverket, 2006). Det är dessa mål att sträva mot som styr inriktningen på undervisningen (Cullbrand, 2007). Vidare under mål att uppnå i grundskolan är det ett krav att eleven skall känna till förutsättningarna för en god miljö och att eleven skall ha förståelse för grundläggande ekologiska sammanhang (Utbildningsdepartementet, 2006).

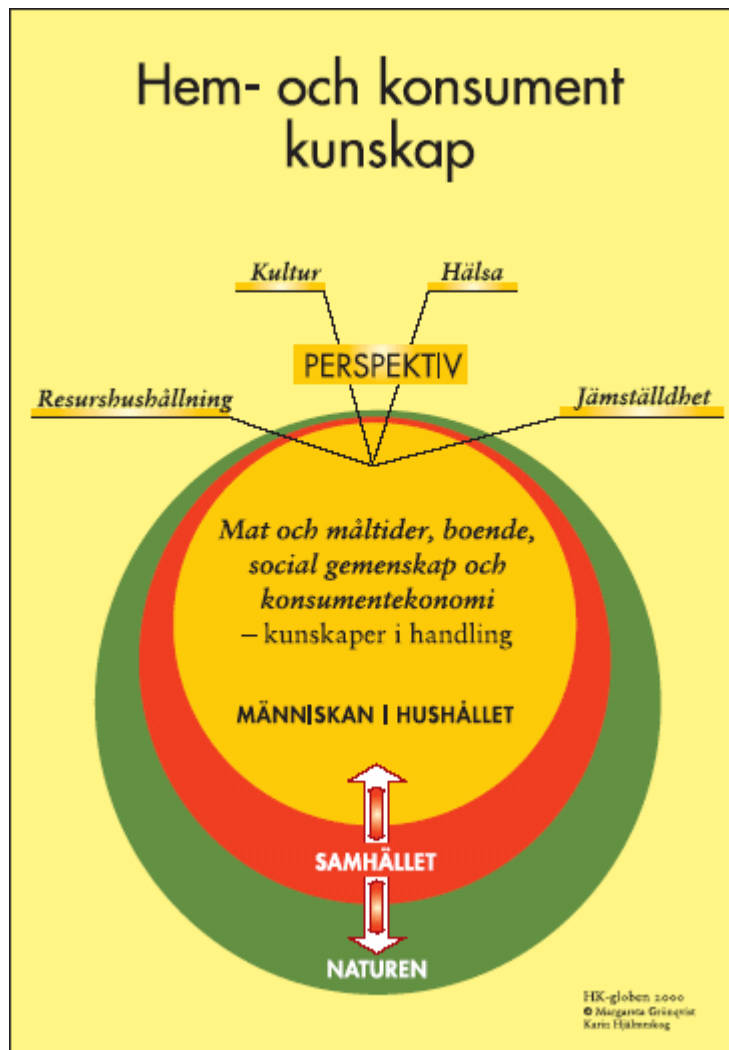
2.1.3. Kursplaner

Skolverket har fastställt mål och krav på eleverna och på vad de skall uppnå i de olika kurserna/ämnena de får undervisning i. I kursplanen ingår förutom de mål eleven skall uppnå även betygskriterier för de olika betygen (G, VG, MVG). Det går att säga att läroplanerna kompletteras av kursplaner för varje enskilt ämne. Ett av målen att sträva mot i HK är att eleven: ”utvecklar förståelse och ett bestående intresse för hur handlingar i hushållet samspelar med hälsa, ekonomi och miljö såväl lokalt som globalt”. (Skolverket, 2006, s. 19)

2.1.4. Hem- och konsumentkunskap

Verksamheten i ämnet HK fokuseras på skeendet i hushållet, vilket omfattar social gemenskap, mat och måltider, boende och konsumentekonomi (Skolverket, 2000).

För att ge läsaren klarhet i hur ämnet hem- och konsumentkunskap är uppbyggt har vi valt att använda oss av den så kallade HK-globen. Globen är skapad i syfte att ge en lättfattlig bild av ämnet HK, dess karaktär, perspektiv och dess kunskapsområden. Vid uppbyggandet av globen var tanken att för kollegor, föräldrar och elever i de högre årskurserna enkelt kunna klargöra ämnet (Grönqvist & Hjalmskog, 1998).

Grönqvist och Hjalmskog (1998)

Figur 1.

I HK-globen är "människan i hushållet" satt i centrum, i detta innefattas mat och måltider, boende, social gemenskap och konsumentekonomi. "Människan i hushållet" samspelar med både samhälle och naturen. HK skall ge eleven insikt i och kunskaper om hur dessa samspel fungerar och påverkar varandra och oss människor. Vidare ska HK ta upp de fyra perspektiven: resurshushållning, kultur, hälsa och jämställdhet, dessa beskrivs nedan.

Ämnet hem- och konsumentkunskap är uppbyggt runt de fyra perspektiven: resurshushållning, kultur, hälsa och jämställdhet. Samtliga perspektiv i globen skall fungera i ett samspel mellan människan i hushållet, samhället och naturen.

- *Resurshållning* handlar om att eftersom jordens, samhällets och människors resurser inte är outtömliga, behöver vi utveckla livsstilar i vilka vi använder resurserna på ett hållbart sätt.
- Om *kulturer* beskrivs hur vanor och traditioner skiljer sig åt mellan kulturer lokalt som globalt.
- I perspektivet *hälsa* handlar det om psykisk och fysisk hälsa och vad som påverkar vår hälsa genom relationer och rent materiellt.
- *Jämställdhet* belyser hur arbetet fördelas, vem det är som bestämmer och de följer som det ger resultat av.

I den mittersta delen av HK-globen finns kunskapsområdena mat och måltider, boende, social gemenskap och om konsumentekonomi. Vi väljer att lägga fokus på mat och måltider eftersom det rör vårt syfte. Mat och måltider handlar om att kunna planera, tillaga och arrangera måltider. Av de fyra olika perspektiven lägger vi fokus på perspektivet resurshushållning.

Begreppet resurshushållning är centralt i HK. Sedan 1990-talet har resurshushållning kommit att handla om hushållens och konsumenternas ansvar för att minska miljöpåfrestningarna (De Ron & Feldt, 2006, s. 40). Vilka kunskaper det innefattas i slutändan för eleverna varierar. I Nationella utvärderingen av grundskolan 2003, (Cullbrand, 2003) ställs frågor till elever för att få en uppfattning av deras förståelse och förmåga att i handling visa att de förstår vad resurshushållning innebär. I elevernas egna svar framgick att deras uppfattning om resurshushållning handlade om planering av råvaror så att det inte slösades, att tänka på och ta hänsyn till ekonomin, att spara på energi, vatten, el, att källsortera och omtanke om miljön. Elevernas svar handlade inte om att handla ekologiskt eller närproducerat.

Det finns en problematik i att lärare tar mål och innehåll i undervisningen för givna. Att lärare tar det för självklart och utelämnar diskussion och reflektion kring vissa mål (Björneloo, 2007). Björneloo (2007) refererar till van Manen (1991) som anser att "...förgivetta ganden och intuitiva lösningar kan vara en överlevnadsstrategi i en pressad vardag" (s. 42). Carlgren och Marton (2000) menar att det professionella uppdraget läraren har handlar om att skapa ny kunskap i skolan, i takt med att kunskaper som inte tidigare funnits på skolagendan dyker upp så är det lärarens uppgift att hålla sig uppdaterad om dessa "nya" kunskaper.

Regeringen lämnade i mars 2006 över en skrivelse till den nya regeringen som handlar om att öka konsumenters möjligheter till hållbar konsumtion. Den handlar om att stärka konsumenters motivation till ett ändrat beteende och öka engagemanget för ett hållbart samhälle inriktat mot att äta, bo och resa hållbart. Det står i skrivelsen om de förändrade konsumtionsmönster som krävs för att en förändring skall vara möjlig. Det krävs social acceptans, medvetenhet, kunskap och engagemang.

För att nå förändrade konsumtionsmönster krävs förändringar i livsstil och levnadsmönster samt nya eller reviderade värderingar. Detta förutsätter en social acceptans och medvetenhet hos varje konsument och bygger på kunskap, men också på engagemang för frågorna. Konsumenter måste både ändra invanda mönster och efterfråga information samt ställa krav på producenter och detaljister (Regeringen, 2005, s. 14).

2.1.5. Kunskap i handling

John Dewey var pedagog, filosof och psykolog. Han förknippas med begreppet ”learning by doing” med vilket han menar att reflektion, handling, teori och praktik hänger ihop (Dewey, 2004). Den svenska översättningen till begreppet är ”kunskap i handling”. I det följande kommer handlingens vikt för kunskapens tillväxt att presenteras.

Det är inte så att man kan dela upp kunskap i praktisk eller teoretisk kunskap. Man lär sig inte först något teoretiskt för att sedan tillämpa det praktiskt. Utan man lär sig i verksamheten genom att man deltar i den (Grönqvist & Hjälmeskog, 1998). Det är vad begreppet ”kunskap i handling” betyder. Carlgren och Marton (2001) skriver om kunskap att det är ett redskap som behövs men att handlingen är det centrala. De menar också att handlingen måste vara på riktigt för att det för individen skall upplevas som äkta. Man kan då enklare få förståelse- och finna mening för sina handlingar.

Som lärare måste man därför vara väl medveten om att alla ens egna handlingar påverkar eleverna säger Grönqvist och Hjälmeskog (1998). De exemplifierar detta genom att använda sig av en äppelrätt. Äpplen används på de flesta skolor till att laga någon rätt. Eleverna tränas då till exempel i olika tekniker som att skära, skala och strimla. Om läraren gjort ett aktivt livsmedelsval, till exempel ekologiskt eller närproducerat, så skulle fler mål inkluderas och lektionen skulle bli mer komplex. Genom att inte göra aktiva val, så belyses inte hela HK-globen. Kunskap och handling går då skilda vägar. Ett annat exempel på kunskap i handling är Åkerbloms (2005) förslag om att anlägga en skolträdgård. Eleverna kan där uppleva vikt och betydelse av ett gott samarbete och samtidigt få förståelse för till exempel ekologiskt jordbruk.

Man talar om just handlingens vikt för undervisning om hållbar utveckling i Statens offentliga utredningar (SOU, 2004:104). I undersökningen lyfts det vidare fram att undervisningen för hållbar utveckling blir meningsfull först när den omsätts i handling. Den kunskapsstillväxt skolan ska bidra till skall ge handlingsberedskap till eleverna i framtiden (Orstadius, 1996). Målet för HK om att eleven skall: ”utveckla förståelse och ett bestående intresse för hur handlingar i hushållet samspelar med hälsa, ekonomi och miljö såväl lokalt som globalt” (Skolverket, 2006) ställer krav på skola och lärare att ge eleverna kunskap om hur deras handlingar i hushållet samspelar med miljön. Eleverna behöver utveckla en attityd och kunskaper för att få förmåga att se konsekvenser av sina handlingar i framtiden. Skolan skall underlätta: ”elevernas förmåga att göra personliga ställningstaganden och ta ansvar för vad de själva kan påverka” (Nikel, 2005, citerad i Björneloo, 2007, s. 144).

Handlingsmönster förändras inte enbart genom ökade kunskaper enligt Wickenberg (2005). Han tar upp tre delar som han menar spelar roll för vad som påverkar våra handlingsmönster:

- *Känsla-värde-vilja (drivkraft, erfarenhet, färdighet etcetera)*
- *Kunskap (kognition, erfarenhet, färdighet etcetera)*
- *Möjligheter (systemvilkor) (Wickenberg, 2005, s. 33).*

Att enbart tala om, i detta fall ekologiska och närproducerade livsmedel, utan att ge erfarenhet eller visa på möjligheter för dessa livsmedel, räcker inte för att skapa förändrade handlingsmönster. De tre delarna ovan spelar samtliga en roll för ett normskapande. Och normer skapas inte enbart genom kunskap (ibid). Om normen är att man ska handla och

använda ekologiska och närproducerade livsmedel behöver man således få kunskap om, förståelse för och erfarenhet av de livsmedlen.

2.2 Begreppsförklaring

I denna del av uppsatsen förklaras begreppen och varför de är aktuella att skriva ett examensarbete kring. Vi har valt att bygga vår uppsats på begreppen ekologisk och närproducerad mat, och avser i denna del av uppsatsen att förklara dessa begrepp. Genom valet av ekologisk- och närproducerad mat så exkluderas ett antal andra viktiga hållbarhetsfrågor, dessa frågor är inte av mindre vikt. Valet får ses som en avgränsning för att göra ämnet mer hanterbart. Magnusson och Biel (2005) väljer att avgränsa sin rapport genom att använda sig av begreppet ekologiska livsmedel, detta för att denna produkt anses väldefinierad och som konsumenten i mest ser som miljövänlig. Genom att vi vidgar det ekologiska begreppet till att även innefatta närproducerad mat skapas ett begrepp som har fler dimensioner.

Enligt Olsson och Magnusson (2004) så går ungefär en femtedel av den energi vi använder åt till vår matförsörjning. Vidare konstaterar de att en medelsvensk äter drygt 70 ton mat under sin livstid. Författarna menar också att denna konsumtion sätter sina spår och att konsumentens val ger konsekvenser för miljön.

Människans konsumtion har under lång tid diskuterats, i och med larmen om växthuseffekten så har problemet vuxit sig riktigt stort. Stefan Edman menar i den statliga utredningen "Bilen, biffen och bostaden" (SOU 2005:51) att människan borde konsumera grönare. I utredningen finns både ekologisk- och närproducerad mat med som två av vägarna vi kan gå för att konsumera mer hållbart. Bruntlandskommisionen har definierat begreppet hållbar utveckling på detta sätt:

Edmans tankar får stöd av Magnusson och Biel (2005) som menar att konsumentens val av ekologiska livsmedel kan hjälpa till att styra produktionen av mat mot hållbarare metoder. Även Solérs (1997) forskning för mer än tio år sedan kom till konklusion, att den rådande konsumtionen inverkar dåligt på miljön och att köp av miljövänliga dagligvaror skulle vara mer hållbart.

2.2.1 Ekologisk mat

Ekologisk mat är ett av begreppen vi kommer att bygga vår uppsats kring, tillsammans med närproducerad mat skapar det vårt egenformade begrepp ekologisk/närproducerad (eko/när) mat. I denna del avser vi förklara det ekologiska begreppet.

Sandell, Öhman och Östman (2003) menar att det ekologiska perspektivet behövs för att minska människans inverkan på naturen samt för att på ett bättre sätt sluta naturens kretslopp. Olsson & Magnusson (2004) omnämner biologisk mångfald och förhoppningen om ett bättre kulturlandskap som några av syftena med ekologisk odling. Vidare påpekar de att den ekologiska odlingen främst prioriterar miljö kvalitetsmålen men att också jordbruksprodukterna håller bra kvalitet.

Jerkebring (2003) definierar produktionen av ekologisk mat på detta sätt:

Ingen övergödning, Bara naturlig försurning, Ett rikt odlingslandskap, och En giftfri miljö samt att målen: Grundvatten av god kvalitet och Levande sjöar och vattendrag gynnas (Jerkebring, 2003, s.15).

För att öka förståelsen för denna definition kan man se på Olsson och Magnusson (2004) som beskriver den ekologiska växtodlingen. De förklarar att kemiska bekämpningsmedel och handelsgödsel ersatts av andra metoder, och att det är viktigt att djuren äter ekologiskt foder som producerats på den egna gården.

Ett hjälpmedel för individen att ändra sina kostvanor mot hållbar konsumtion är ”S.M.A.R.T”- materialet (CTN, Samhällsmedicin, 2001). Materialet gjordes inom projektet ”Mat och miljö i Stockholms län”. I materialet nämns den giftfria miljön och ett bättre fungerande kretslopp som anledningar till att välja ekologisk- mat. Vidare omnämns även den djuretiska dimensionen där djurens möjlighet att leva ut sitt naturliga beteende poängteras som en ytterligare anledning.

Märkningar av ekologiska livsmedel är ett annat verktyg som finns för att underlätta för konsumenten att hitta rätt livsmedel. I Sverige är KRAV- märket den vanligaste märkningen. Har en produkt KRAV- märket betyder detta att produkten har producerats hållbart. Den hållbara definitionen i detta fall innefattar att inga kemiska bekämpningsmedel, genmodifierade organismer eller konstgödsel använts (Magnusson & Biel, 2005).

I januari 2009 kommer det att komma en ny logotyp för ekologisk mat, denna är certifierad efter EU: s regelverk. Jordbruksminister Erlandsson hoppas att denna märkning ska öka handeln, och genom detta resultera i mer ekologisk mat i butikerna. Han menar vidare att märkning är bra för att få kunden att känna igen sig, samt att det skapar ett förtroende (Regeringen, 2008).

2.2.2 Närproducerad mat

Från 1960-talet så förändrades jordbruksproduktionen i Sverige, produktionsvolymerna ökade och priserna pressades. Kvantitet blev ledordet istället för kvalitet, detta medförde att produktionen kom längre från hemmen. En av de stora miljöfaktorerna i konsumentledet är transporterna av maten från producent till affär (Olsson & Magnusson, 2004).

Närproducerade livsmedel är en av grundpelarna i S.M.A.R.T.-materialet. I materialet menas det att man bör minska transportutsläppen genom att välja närproducerad mat. (CTN, Samhällsmedicin, 2001). Stefan Edman (SOU 2005:51) beskriver många fördelar med närproducerade livsmedel, dock poängterar han att det inte alltid är bäst ur miljösynpunkt att välja närproducerat, han exemplifierar detta med svenska växthustomater i jämförelse med frilandstomater som importerats.

I Maj 2008 finns det ingen specifik märkning som kompletterar den ekologiska, dock diskuteras det på regeringsnivå om en ”klimatmärkning” som även tar hänsyn till transporter (Regeringen, 2007). Olsson och Magnusson (2004) beskrev redan för fem år sedan möjligheterna med en sådan märkning, de menade också att handeln skulle kunna stötta efterfrågan av närproducerade livsmedel genom att sälja produkter som producerats av

lantbrukare i närområdet. Detta skulle bland annat kunna leda till att visa konsumenten vilka grödor som är i säsong under de fyra årstiderna.

Ett exempel på ett sätt att saluföra närproducerade livsmedel är projektet "Bondens egen Marknad". Syftet med detta projekt är att få producent och konsument att mötas och därigenom förändra attityder hos konsumenten och även föra fram tanken om ett hållbart samhälle. I detta projekt har gränsen för närproducerat satts till en radie av 250 km från marknaden (Kanyama, Sundqvist & Wallgren, 2004).

2.3 Beteenden vid inköp av ekologisk- och närproducerad mat

Sjödén (1982 refererad i Cullbrand, 1998) menar att kunskap, beteende och attityder hänger ihop i en komplicerad väv. Vidare framför hon tanken att om en förändring ska ske i inköpsmönstren så bör man se på allt ifrån inhandlandet, lagandet och situationen då maten äts. Dessa tankar får stöd av Anders Biel (1999) som menar att värden påverkar valen av livsmedel. Författaren poängterar att förutsättningar och vissa situationsbaserade faktorer påverkar hur inhandlingen sker. Han menar vidare att det är mer troligt att en individ med starka miljövärden väljer en miljömärkt produkt. Det går också att säga att det människor äter påverkas av både kulturella och individuella preferenser.

Olsson och Magnusson (2004) poängterar att konsumenten väljer dessa livsmedel för att de anses mer hälsosamma, författarna påpekar dock att det inte finns några vetenskapliga belägg för några sådana samband. Magnusson och Biel (2005) skriver att det krävs mycket tid att göra överväganden om för och nackdelar vid varje inköp, istället för detta leds vi av våra erfarenheter från tidigare handlande, konsumenten agerar vanemässigt.

Det finns flera orsaker till att välja ekologiskt, bland anledningarna nämns hälsa, miljö och en ökad uthållighet i konsumtionen (Magnusson & Biel, 2005). Vidare visar deras forskning att de flesta har en positiv bild av ekologisk mat. Dock ger inte denna positiva syn utslag på försäljningen, det är fortfarande få som köper ekologiska matvaror. I en undersökning av Statistiska Central Byrån (SCB) visar det sig att konsumtionen av ekologiska livsmedel mellan åren 2004-2006 var två procent. Undersökningen visar också att denna andel inte ökat sedan man började undersöka detta år 2003 (SCB, 2007). Lösningen på detta borde enligt Magnusson och Biel (2005) vara att med politiska styrmedel verka för att nå resultat av anledning att konsumenternas makt inte fullt ut lyckas styra konsumtionen. Både konsumenter men också producenter bör känna att de tjänar på sitt miljöpositiva beteende.

De flesta matbutikerna erbjuder alltmer ekologisk och närproducerad mat. Dock varierar detta utbud, stormarknader har ofta ett större utbud av dessa varor, medan det visat sig att lågpriskedjorna har ett sämre utbud (Konsumentverket, 2004).

Solér (1997) har gjort en undersökning om inköp av miljövänliga varor. Hon delar in konsumenten i fyra olika beteenden kring varför man handlar eller inte handlar miljövänlig mat.

- Att vara säker på att man påverkar miljön: Denna grupp köper aldrig eller sällan miljövänliga varor. En person med denna uppfattning tror inte att det går att påverka miljön genom att handla miljövänligt. För att denna grupp ska köpa varorna krävs en säkerhet på att de påverkar miljön positivt.

- Att vara en miljövänlig medborgare: Denna grupp köper de miljövänliga produkter den har råd med. Deras grund till sitt handlande är att de ser miljövänlighet relativt. Priset är många gånger avgörande och de handlar inte varor de behöver leta efter. Viktigt är också att produkten är bra.

- Att värna om sin hälsa: Viktigt för denna grupp är att undvika skadliga ämnen och gifter i mat, anledningen till detta är värnandet om den egna hälsan. Köpen av de miljövänliga varorna betyder för personen i denna grupp att den handlar hälsosamt. Konsekvent i de miljököp som är bra för hälsan.

- Att vara en del av naturen: Denna grupps fokus vid handlandet ligger vid att främja det ekologiska kretsloppet. Personer som tillhör denna grupp anser att den rådande konsumtionen i samhället skapar obalans i kretsloppet, därför handlar de så mycket miljövänliga produkter som möjligt

Skillnaden mellan dessa sträcker sig från att man har en misstro till miljömärkta varor till att man ser dem som en bättre produkt. Undersökningen visar på ett flertal olika aspekter kring beteenden vid inhandling av livsmedel. Det kan vara så att man som medborgare vill göra sin plikt, hälsoaspekten kan vara ett annat fundament som formar inköpen, och att man då tror att de miljömärkta livsmedlen är bättre. Författaren poängterar att många av dem som väljer ekologiskt gör det med en politisk/moralisk dimension i bakgrunden (Soler, 1997).

2.4. Frontstage och backstage

Människor agerar på olika sätt i olika situationer, vi har här valt att uppvisa Goffmans teorier, detta för att försöka skapa en förståelse kring hur människan agerar i både synliga som privata rum.

Sociologen Erving Goffman har skapat teorier om hur människan agerar, och skapat två begrepp ”frontstage” och ”backstage”. Frontstage betyder i detta fall utspelande som görs när människan är synlig, medan backstage är människans privata rum. Ett rum där hon kan vara sig själv och slappna av. Tillfällen då läraren agerar för sin klass kan i detta fall ses som frontstage, medan lärarens inköp i det privata kan ses som backstage. Goffman (2002) menar vidare att det finns en strävan hos individen att kontrollera möten med andra människor. Den bakre scenen är viktig för individen för att den ska fungera på den främre.

Goffman (2002) hävdar att människor spelar roller och därigenom bygger upp en fasad för andra människor. Fasadskapandet kan fungera för att avsiktligt styra andra människor och situationer. Goffman poängterar dock att en människas agerande inte bara behöver ske för att framhäva någon egenskap utan också dölja ett specifikt karaktärsdrag.

En individ kan således känna en viss distans till sitt rollspelande, skälet till detta kan vara att den inte själv riktigt tror på den eller att personen känner sig mindre trovärdig.

Goffman skriver om att det brukar vara så att fasaderna väljs och inte skapas. Detta betyder att det kan uppstå svårigheter när någon skall göra ett val utifrån de olika fasaderna som skall väljas inför en viss uppgift.

3. Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att ta reda på hur fyra lärares personliga värderingar angående ekologiska och närproducerade livsmedel speglar av sig på undervisningen.

- Gör dessa lärare samma val, rörande ekologiska och närproducerade livsmedel, i skola och hemmiljö?
- Påverkas deras undervisning av lärarens privata värderingar rörande ekologiska och närproducerade livsmedel?

4. Metoder och tillvägagångssätt

Detta kapitel beskriver de val av metoder och tillvägagångssätt som gjorts i examensarbetet, vidare beskrivs även fallstudier och intervjuer.

4.1. Urval

Undersökning bygger på fyra intervjuer med lärare i hem- och konsumentkunskap, detta för att kunna svara på våra frågeställningar och syfte. Urvalet av dessa personer skedde inledningsvis genom kontakt med sex HK- studenter via e-post. I detta mejl frågades efter mejladresser till deras lokala lärarutbildare (den verksamma lärare i HK som studenten gjort sin verksamhetsförlagda utbildning hos). Kontakt med en av våra respondenter knöts på detta sätt, de resterande mejlen gav inget resultat. I det vidare sökandet kontaktades två tidigare kurskamrater som numera är aktiva HK-lärare, samt en av våra lokala lärarutbildare. De ställde alla tre upp på att bli intervjuade.

4.2. Intervjuer

I denna del beskrivs hur intervjusökandet och intervjuerna gått till, vidare beskrivs varför denna metod passade syftet bäst.

Intervjuer genomförs vanligtvis genom att intervjuaren träffar den person som skall intervjuas och genomför intervjun. Men intervjuer kan även genomföras via ett telefonsamtal (Patel & Davidsson, 2003). Samtalsintervjuer är en metod som enligt Esiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud (2007) ger möjligheten att få oväntade svar, dessutom ges möjligheten att följa upp svaren. Vi anser att intervjun är den bästa metoden för vår frågeställning, eftersom det handlar om hur hem- och konsumentlärare agerar och även reflekterar över sitt handlande. Vidare menar de att samtalsintervjuer är utmärkta då man vill veta vad människor tycker om sin egen värld. Intervjuerna beskriver även respondenternas livsvärldar (Esiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2007).

Vi informerade först lärarna om vad intervjun skulle handla om och om hur lång tid intervjun skulle ta (Patel & Davidsson, 2003). Vi bestämde oss för att ta en timma i anspråk, för att inte känna oss stressade under intervjun. Intervjuerna tog med facit i hand ca 25 minuter i genomsnitt. Eftersom två av lärarna inte bor i samma stad så fick dessa två intervjuer ske på telefon. Denna förändring av datainsamlingsmetod kan ske om fördelarna anses som större än nackdelarna (Esiasson, m.fl., 2007).

Vi valde att göra ljudinspelningar av alla våra intervjuer, till detta använde vi en mp3-spelare. Patel och Davidsson (2003) ser både för och nackdelar med detta tillvägagångssätt. Fördelarna är att de svar som intervjupersonerna ger registreras ordagrant. Vi gjorde

telefonintervjun med hjälp av högtalarfunktionen på mobilen med en mp-3 bredvid som spelade in och ljudkvaliteten blev bra. En av intervjuerna skedde på lärarens skola och en i lärarnas hem. Det urvalet av lärare vi fick i slutändan var vi tillfredsställda med.

Sedan transkriberades intervjuerna. Svaren från respondenterna skrevs ner så ordagrant som möjligt, dock har ord som inte helt uttalats skrivits ut för att göra svaren mer förståeliga. Därefter sammanfattades de olika lärarnas svar till narrativa berättelser där de mest intressanta svaren kopplade till syfte och frågeställningar tas upp.

Frågorna skapades efter en intervjumall som Patel och Davidsson (2003) kallar standardiserad, detta innebär att man ställer likalydande frågor till samtliga intervju personer (intervjumall bilaga 1). Frågorna formades som öppna frågor där de intervjuade gavs möjlighet att svara på olika sätt.

4.3. Metoddiskussion

Under de två telefonintervjuerna upplevde vi att intervjuerna gick snabbare än de intervjuer vi gjorde vid ett möte, troligtvis hade de blivit mer effektiva och eventuellt mer uttömmande vid ett möte. Det var också lättare att ställa följdfrågor och att hålla igång intervjun vid mötet.

En svårighet med att skriva om vårt ämne är att ämnet är ständigt föränderligt. Forskning och litteratur som behandlar till exempel hur och vilka som köper ekologiska livsmedel blir snabbt inaktuellt. Detta eftersom utvecklingen går så snabbt fram.

4.4. Etiska ställningstaganden

Inledningsvis informerades de personer som skulle intervjuas om vad examensarbetet skulle handla om. Informanterna fick även information om att intervjuerna skulle spelas in, vidare delgavs att deras namn inte skulle användas i uppsatsen. De fick alltså veta att de skulle vara helt anonyma. Vidare upplystes informanterna om att de om/när de själva ville hade rätt att avbryta intervjun, att de var de som hade rätt att bestämma över sin medverkan. De intervjuade gavs också möjligheten att avbryta intervjun och att inga övertalningsförsök skulle ske vid en sådan situation. Innan intervjun fick informanterna frågan om de fortfarande ville genomföra intervjun. De etiska ställningstaganden som gjorts och som informanterna fick information om följer Vetenskapliga rådets forskningskrav. (Vetenskapsrådet, 2002)

4.5. Validitet och reliabilitet

För att vårt slutgiltiga resultat och vår färdiga uppsats skall vara pålitlig och användbar ser vi det som viktigt att belysa reliabilitet och validitet i den studie vi gjort. Detta för att läsaren skall känna att det vi producerat känns tillförlitligt.

Validitet handlar om graden av överensstämmelse enligt Andersen (1998). Man kan säga att validiteten visar hur väl man undersöker det man vill göra, och att man faktiskt mäter just det man har för avsikt att mäta (Andersen, 1998). Vi har därför försökt formulera sådana frågor (se bilaga) till respondenterna som bör kunna ge oss svar på vårt syfte. En faktor som minskar reliabiliteten är att vi varit två som intervjuat. Genom att kroppsspråk och vårt sätt att tala skiljer sig åt kan det ha påverkat resultatet.

Reliabilitet å andra sidan kan enligt Andersen (1998) betyda tillförlitlighet. Reliabiliteten anger hur exakt man mäter det man ska mäta. Resultatet skall vara samma vid ett upprepande av undersökningen. De urval och sätt på vilka vi gör våra undersökningar i detta arbete kan påverka det slutliga materialets reliabilitet (Andersen, 1998). Vid personintervjuer kan man dock inte vara säker på att få samma svar av samma eller olika personer vid olika tidpunkter. Reliabiliteten kan på grund av detta vara något svag.

5. Resultatredovisning

Efter att intervjuerna vad gjorda transkriberades dessa. Sedan sammanfattades det transkriberade intervjumaterialet. Delarna ur materialet som var svar på våra frågor och var relevanta för vårt syfte skrevs ner i sammanfattningen av varje informant. Sådant som var irrelevant, till exempel när informanterna vek av ämnet, skrevs inte ner.

Vi har valt att göra en kortare beskrivning av var person som vi intervjuat. Detta för att skapa en förståelse kring de olika personerna som deltagit. Efter genomgången följer en sammanställning av de viktigaste frågorna kopplade till syftet. Vi väljer att i denna resultatredovisning inte skriva ut några citat av de intervjuade. Citat kommer vi däremot att skriva ut i slutdiskussionen. Namnen på personerna vi använder oss av är fingerade.

5.1 Sammanfattning av intervju - Elin

Elin är relativt ny i yrket som lärare, hon tog sin examen 2007 och börjar närma sig slutet på sitt första år som HK- lärare på en privatskola i en storstad på den svenska västkusten. Hon ser ämnet HK som ett praktiskt och kreativt ämne, som komplimenterar hennes andra ämne (bild) på ett bra sätt.

I sin utbildning kom Elin i kontakt med ekologisk och närproducerad mat. Många av de fördjupningar som gjordes i utbildningen fick väljas själva och i dessa valde inte Elin att fördjupa sig i varken ekologisk eller närproducerad mat. Det viktigaste för henne i ämnet är att eleverna lär sig ta hand om sig själva och sin omgivning. Elin nämner vidare att det är viktigt att få eleverna att tänka över sin konsumtion, och hur deras val påverkar i det stora.

Som HK-lärare finner Elin det viktigt att jobba med ekologiska och närproducerade livsmedel, dock nämner hon de ekonomiska faktorerna som ett problem när man ska köpa in livsmedlen, och att de ekologiska livsmedlen inte väljs just av denna anledning. Hon konstaterar att ekologiskt och närproducerat inte nämns i kursplanerna, men att det är underförstått i miljödelarna.

Inköpen till lektionerna sker i början av veckan. Tillsammans med en vaktmästare åker Elin till Willys och veckohandlar, en lösning som adopterats från den förra HK- läraren på skolan. Denna lösning är inte optimal enligt Elin, men tid och ekonomi nämns som två ramfaktorer som tillgodoses av denna lösning. Dock påtalar hon att det finns bättre lösningar. Om Elin fick önska sig någon förändring skulle det vara att eleverna blev mer delaktiga samt att inköpen skedde i en bättre butik. Denna förändring skulle vara för att visa en ökad medvetenhet. Det finns skillnader anser hon i hur inköpsmönstren var under hennes vfu-period i jämförelse med nu då det finns ett ökat ekologiskt tänk nuförtiden. Några exempel tar hon dock inte upp.

I rollen som lärare i HK handlar Elin en del ekologiska livsmedel, dock är hon inte enligt sig själv konsekvent i sina inköp.

På det privata planet gör hon sina inköp i den lokala Konsumbutiken, framförallt handlar hennes egna inköp om att handla det hon vill ha. Hon säger att hon försöker handla ekologiskt och närproducerat men att hon inte är konsekvent i sina val. Ibland hamnar hon i etiska dilemmat, bland annat när det gäller val av socker, kaffe och choklad.

Elin ser inga direkta skillnader i de inköp hon gör som HK-lärare kontra privat. Dock tycker hon att det är roligare att handla för sin egen räkning eftersom hon har mer tid.

Hennes inköpsmönster har genomgått små förändringar under de senaste åren, det ekologiska sortimentet i affärerna har blivit större, och på så sätt har möjligheten att handla ekologiskt ökat enligt henne. Hon säger sig hamna i etiska bryderier, främst om raffinerade produkter som kaffe, te och choklad.

5.2 Sammanfattning av intervju - Birgit

Birgit är 49 år och har sammanlagt jobbat som HK-lärare i tio år varav fem av dessa på 80-talet. Däremellan har Birgit hon andra jobb. Birgit tog sin lärarexamen 1983 och numera jobbar hon på en privatskola i en storstad på den svenska västkusten.

Hon tycker inte att hon fick med sig mycket kunskaper om ekologiska och närproducerade livsmedel från sin utbildning, men hon poängterar också att det är svårt att minnas eftersom mycket tid har passerat sedan dess. Birgit minns istället att hon läste mycket kemi, fysik, näringslära och konsumentkunskap. Hon har inte läst någon vidareutbildning eller kurser i ämnet efter sin utbildning.

Det viktigaste för eleverna att få med sig från HK tycker hon är att eleverna ska vara medvetna om vad de äter och konsumentkunskap, vilka rättigheter och skyldigheter de har när de handlar.

Birgit har i sin lärarroll en positiv inställning till ekologiska livsmedel men säger att ekonomin inte tillåter henne att handla dessa livsmedel eftersom de nästan är dubbelt så dyra. Inköpen till lektionstillfällena görs en gång i veckan av henne själv i en närliggande Ica-butik. Detta för att det är nära och för att skolan har ett Ica-kort som gör det enkelt för henne att handla där. Hon tycker om att hon har kontroll över det som köps in när hon får göra inköpen själv. Detta för att hon ska få tag på färska och bra produkter. Det som styr hennes inköp är hennes planering och ekonomi. Hon handlar inte ekologiskt eller närproducerat till lektionerna i HK. Hon tror inte att det finns så mycket av de produkterna där hon handlar. Birgit hade önskat att hon skulle kunna köpa ekologiskt kött.

Hon anser att det är möjligt för eleven att utveckla förståelse och bestående intresse för hur handlingar i hushållet samspelar med hälsan ekonomin, ekonomin och miljön så väl lokalt som globalt. Men hon tror att många får med sig det hemifrån, vilka vanor man har hemma. Men att andra elever bara bryr sig om att få mat på bordet och struntar i varifrån maten kommer.

Birgits inköpsmönster har förändrats de senaste åren tycker hon och hon tycker det vore konstigt om man inte var mer miljömedveten nu än för 25 år sedan. Framför allt tänker hon

mer på djuren idag jämfört med för 25 år sedan. Om hon fick fria händer att förändra inköpsmönstren till HK- tillfällena skulle hon vilja att eleverna blev mer delaktiga, detta om hon hade haft kontanter att röra sig med. Hon hade även velat åka runt mellan lite mindre butiker som kanske har ett större utbud på ekologiska varor, men att tiden då kanske inte skulle räcka till. Hon försöker prata med eleverna om djuren, hur de slaktas och hur den processen går till.

Birgit säger att eleverna ifrågasätter de livsmedel som hon har köpt in till HK. Hon berättar vidare att många vet vad de ska äta men att andra som sportar mycket kan dricka massa o´boy som det är mycket socker i. När det kommer till ekologiska och närproducerade livsmedel säger hon att några elever vågar fråga henne om det men att många inte vågar fråga.

Birgit vill alltid ha ”praktiska” lektioner eftersom många elever som är duktiga i HK kanske har det svårt i andra ämnen. Hon menar att det vore synd att ta ifrån de elevernas chans att glänsa lite.

När hon handlar privat bryr hon sig inte om ekonomin, det är kvalitén som styr hennes privata inköp. Hon handlar i lite olika butiker, Ica, Ica maxi och på Coop där hon tycker att de har bra utbud och bra kött. Om hon märker att ekologiska produkter är mycket dyrare så tvekar hon om hon ska köpa de produkterna. Hon tycker att hennes inköpsmönster privat liknar inköpsmönstren för HK förutom att ekonomin inte styr henne privat. Lammkött får hon från sin pappa som föder upp lamm, det är godare och så vet hon att djuren har haft det bra.

Privat har hon en positiv inställning till ekologiska och närproducerade livsmedel. Hon tror att om fler skulle köpa de livsmedlen så skulle nog priserna gå ner, men då måste väldigt många människor ändra sina inköpsmönster. Hon hade gärna åkt ut på landet till en bonde och till exempel handlat potatis.

5.3 Sammanfattning av intervju - Lena

Lena är 50 år och har jobbat som lärare i hem- och konsumentkunskap i 27 år på två olika skolor. Lärarexamen tog hon år 1981. Hon jobbar nu på en kommunal skola i en mindre stad på den svenska västkusten. Anledningen till att hon blev lärare i HK var på grund av hennes intresse för kost och hälsa. Hon fick inte med sig några kunskaper i ämnet ekologiska och närproducerade livsmedel under sin utbildning, eftersom det inte låg i tiden då. Lena har inte gått några vidareutbildningar i ämnet efter sin examen. Det Lena tycker är det viktigaste att eleverna får med sig från HK: en är kunskaper i matlagning och att eleverna lär sig för livet. Men även alla de områden som man ska belysa: livsmedelskunskap, bostad, miljö, tvättkunskap, social gemenskap och hållbar utveckling.

Lena tycker att ekologiska och närproducerade livsmedel är jättebra för HK men tycker att det är viktigare att framhäva de närproducerade livsmedlen framför ekologiska. Hon upplever att begreppen ”finns med” och kan tolkas in i kursplanerna för HK och berättar att de precis fått en ny lärobok där det i ett helt kapitel står om hållbar utveckling, om krav-märket, ekologiska och om närproducerade livsmedel.

Inköpen till HK gör hon på olika ställen. På Willys handlar hon själv, vidare beställer hon från Servera och en grossist som heter Olsegården, vissa charkprodukter handlar hon från Lk-chark i en närliggande stad. Ekologiska produkter som hon har för vana att köpa till HK är kaffe och bananer men hon uttrycker att den dåliga ekonomin inte tillåter henne att köpa

ekologiska produkter. Däremot handlar hon närproducerat som brukar vara billigare. Hon ser inga problem med att uppnå målen i HK som handlar om miljö.

Lenas inköpsmönster har förändrats under de senaste åren på så vis att hon är mer medveten och handlar mer närproducerat. Men framhäver igen att ekonomin sätter käppar i hjulet och gör det svårare för henne att handla ekologiskt. Hon har tagit upp detta med sina rektorer och sagt till dem att så länge hon får så lite pengar kan hon inte handla ekologiskt, så hon har gjort dem medvetna om problemet. Om Lena fick förändra sina inköpsmönster skulle hon vilja att eleverna kunde få vara mer delaktiga. Lena tycker också att det hade varit bra om hon tillsammans med eleverna kunde åka ut till bönder i närområdet och se hur man odlar och tillverkar produkter, om och hur man besprutar grönsaker och hur man annars kan göra.

Hon säger vidare att hon pratar om de produkter som används, och varför de är bra, ibland är det också som så att eleverna reflekterar över de val som hon gjort. Lena tror dock inte att eleverna skulle reflektera över livsmedlen om hon inte pratat om dem. Om eleverna själva fick göra inköpen till HK: en tror hon att några få skulle tänka mer på vad dem skulle handla än andra, till exempel skulle vissa handla vegetariskt. Men att de flesta skulle köpa det godaste de kunde hitta utan att tänka på varifrån det kom eller hur det hade odlats. Lena har alltid praktiska lektioner, om hon har teori har hon alltid något praktiskt moment som knyter an till det teoretiska samma lektion.

För att förmedla miljö relaterat till ekologiska och närproducerade livsmedel tycker hon att man antingen kan använda hela lektioner åt att prata om klimatsmarta livsmedel och annat som är bra för miljön. Eller så kan man hela tiden belysa varför man valt de livsmedlen man har valt.

Lena använder inköpslista när hon gör sina inköp. Har hon däremot ont om tid så tänker hon inte efter så mycket utan handlar lite dag för dag. De butiker hon brukar handla i är: Ica, Willys, Netto, Lidl och närbutiken hemma på landet där hon bor.

Det Lena prioriterar när hon handlar privat är att det ska bli en god och näringsrik måltid. Hon hamnar inte i några etiska dilemman. Hon tänker ungefär likadant när hon handlar till skolan som när hon handlar privat. Ekonomin styr mycket för att månaden ska gå ihop. Hon köper potatis från närbutiken men har annars inga vanor när det gäller ekologiska och närproducerade livsmedel. Inköpsmönstren har förändrats på det viset att hon handlar mindre på grund av att barnen flyttat ut. Om Lena kunde förändra sina inköpsmönster skulle hon önska att hon var lite mer effektiv så att hon fick mer tid över till annat. Lena har en positiv inställning till ekologiska och närproducerade livsmedel och det gläder henne att priserna håller på att gå ner och börjar ligga på samma nivå som andra varor.

5.4. Sammanfattning av intervju - Tina

Tina är 27 år gammal, hon har snart avslutat sitt första år som lärare efter att ha tagit examen 2007. Hon valde inriktningen HK för att hon gillar mat och hem plus att det fanns goda möjligheter att få jobb i den mindre västsvenska stad hon kommer från och nu jobbar.

Det viktigaste i ämnet för Tina är att barnen ska se sambandet mellan vad de äter och hur de mår. En annan viktig aspekt för Tina är att eleverna ska lära sig att förstå hur deras agerande påverkar i stort. Under utbildningen till HK- lärare handlade mycket om ekologiska och närproducerade livsmedel, många nya tankar uppkom.

Tina tycker mycket om ekologiska och närproducerade livsmedel, inköpen av livsmedel görs dock tillsammans med en annan HK- kollega som inte alls prioriterar miljöaspekten. Dock anser Tina att kursplanerna stödjer användandet av ekologisk och närproducerad mat.

Inköpen sker gemensamt med kollegan, de skriver tillsammans ned och sedan plockar den lokala ICA- butiken ihop varorna. Detta gemensamma system är nytt för terminen, men har fungerat väl, vilket framförallt syns i ekonomin. Tina hoppas att sakterliga kunna förändra sin kollega och på så sätt kunna köpa in mer varor som är ekologiska och närodlade. I nuläget är dock dessa varor få. Hon försöker förmedla miljöbudskapet genom att prata om transporter och säsonger för grönsaker, men Tina har en känsla av att inte lyckas väcka intresse som hon vill.

Tina gör en särskiljning på sig själv som lärare och privat. Hon skulle vilja vara mer sig själv på jobbet, genom att få handla mer ekologiskt och kravmärkt.

I det privata veckohandlar Tina. Hon handlar sällan halvfabrikat, hon handlar mycket ekologiskt och närproducerat. På sommrarna odlar Tina även grönsaker hemma, detta intresse håller hon på att sprida till skolan där ett odlingsprojekt kan vara på väg att startas. Hon anser sig ha blivit mer kritisk under de senaste åren som konsument, och kan till exempel ifrågasätta ekologiska produkter som packeterats onödigt mycket nuförtiden.

5.5. Sammanställning intervjuer

Nedan, i figur 2, har vi gjort en sammanställning av intervjuerna vi gjort.

	Elin 27 år, examen 2007	Lena 50 år, Examen 1981	Birgit 49 år, Examen 1983	Tina 27 år, Examen 2007
Fick du med dig mkt kunskaper om eko/när livsmedel under din utbildning?	Inte just om själva produkterna, men det gick igenom lite.	Nej.	Nej.	Ja. Mycket kunskaper och idéer. Konsumerar lite mindre nu.
Vad tycker du om eko/när livsmedel i HK?	Viktigt att poängtera.	Jättebra, viktigare att framhålla närproducerade livsmedel framför ekologiska.	Bra men ekonomin tillåter mig inte att köpa de produkterna.	Jätteviktigt.
Tänker du på att handla eko/när i HK?	Delvis men är inte konsekvent.	Lite, mest närproducerat. Ekonomin tillåter inte annat.	Nej.	Jag vill gärna men läraren jag arbetar tillsammans med prioriterar inte det.
Finns det några skillnader i hur du handlar privat och i HK?	Inte stor skillnad. Det är roligt privat. Stressigt till HK: en, hinner inte reflektera.	Det är ungefär desamma. Tänker ekonomiskt.	Rätt lika inköpsmönster förutom att ekonomin inte styr mina privata inköp.	Ja. Privat handlar jag mer ekologiskt och närproducerat.
Vad är det viktigaste att eleverna får med sig från HK: en?	Det sociala, samarbete. Ta hand om sig och sin omgivning – ekonomi, matlagning, konsumentkunskap.	Att lära för livet. Matlagning, livsmedelskunskap, bostad, miljö, tvätta, social gemenskap, hållbar utveckling.	Att eleverna ska bli medvetna om vad de äter med tanke på hälsa. Konsumentkunskap.	Att de lär sig en bra grund för att äta hälsosam mat. Att deras handlingar spelar stor roll för framtiden, för ekonomin och för miljön.
Vad tycker du om eko/när livsmedel privat?	Närproducerade livsmedel är jättebra.	Jättebra. Bra att priserna början jämnas ut sig mot andra livsmedel.	Jättebra.	Bra.
Har du några vanor kring eko/när livsmedel privat?	Delvis men jag är inte konsekvent.	Nej. Möjligtvis närproducerad potatis.	Nej.	Alltid rättvisemärkta bananer och kaffe. Närproducerad potatis och mjölk.

Figur 2.

I figur 2 har vi valt ut de frågor som vi ansåg viktigast för att kunna besvara vårt syfte. Figuren skall finnas till hands för läsaren för att resultatet ska vara lättöverskådligt.

Samtliga tycker att eko/när livsmedel är viktiga i rollen som HK-lärare. Lärarna handlar dock lite eller inga av dessa produkter i rollen som lärare. Tre av de lärare som vi intervjuat anser att de agerar lika i sina livsmedelsinköp som lärare och privatperson. Alla de intervjuade nämner olika faktorer som det viktigaste för eleverna att få med sig från HK. Gemensamt är dock att de framhåller matlagning som en viktig del. De intervjuade lärarna har också i det

privata en positiv bild till eko/när livsmedel. Tre av de tillfrågade lärarna har inga specifika vanor när det gäller inköp av eko/när. Den fjärde försöker handla eko/när så ofta hon kan.

6. Slutdiskussion

I denna del av uppsatsen kommer vi att reflektera över det som framkommit genom intervjuerna. Vi kommer att jämföra resultatet med tidigare forskning och avslutningsvis avser vi att komma med slutsatser.

6.1. Lärarnas attityder till ekologisk och närproducerad mat

Samtliga av de lärare vi intervjuat sköter inköpen själva, sålunda bestämmer de på egen hand över vilka livsmedel som prioriteras vid handlandet. Valet att handla själva sker av olika anledningar, men "enkelhet" är ett återkommande ord, flertalet av lärarna nämner tiden som en viktig ramfaktor. Resultatet av vår intervju visar också att det är lärarna som väljer huruvida ekologisk och närproducerad mat används under lektionerna.

Det är ingen av de lärare som vi intervjuat som använder ekologiska och närproducerade livsmedel i sin undervisning i någon större utsträckning, dock har samtliga en positiv bild av dessa produkter. Det vanligaste argumentet för att inte handla dessa varor är att de kostar för mycket. Tre av de intervjuade nämner just kostnaden som en bidragande orsak till de få inköpen av ekologiskt och närproducerade livsmedel.

Sedan är det ju en ekonomisk fråga, det är det ju. Elin

... men det är ju en kostnadsfråga. Det är det faktiskt.. Birgit

Detta tycks också vara en generell uppfattning, Johansson (2006) har i en undersökning om varför/varför inte konsumenterna väljer gröna alternativ nått samma resultat. Hennes undersökning är baserad på olika fokusgrupper, och där har priset nämnts som främsta orsak till att inte handla ekologiskt. I samma undersökning framkom även att priset kan användas som svepskäl, och att priset angavs som orsak då det egentligen saknades vilja. Magnusson och Biel (2005) menar att en jämnare prisbild mellan konventionell och ekologisk mat skulle vara en viktig pusselbit för att öka konsumtionen av ekologisk mat.

Samtliga lärare skulle vilja förändra sina inköp på något sätt, gemensamt för alla är att de skulle vilja få in eleverna på ett mer aktivt sätt vid handlandet. De uttrycker också en strävan om att handla mer ekologiskt och närproducerat. Tina menar att hon redan till nästa termin kommer att öka inköpen av ekologiska och närproducerade livsmedel. Denna positiva syn kan härstamma från hennes privata agerande där hon har som vana att köpa dessa varor.

I det privata agerar våra respondenter lite annorlunda, dock kan man skönja att det privata agerandet även färgar lärar- jaget. Tre av de tillfrågade lärarna anser inte att de agerar olika privat eller i rollen som lärare vid sina inköp. Det är bara Tina som uttrycker att hennes inköpsmönster är olika, hon menar vidare att det är ett problem för henne med bristerna i ekologisk och närproducerad mat i HK: en.

De flesta påpekar direkt att de inte har riktigt samma ramar när de handlar privat, främst är det då den ekonomiska faktorn som inte lika starkt bidrar till vilka inköp man behöver göra.

klart att ekonomin har kanske inte lika stor betydelse om jag handlar privat de e måste ju gå ihop i skolan, men jag tänker kanske inte så annorlunda. Birgit

Samtliga av våra respondenter har även i det privata en positiv syn på ekologiska och närproducerade livsmedel. Denna positiva bild av ekologiska och närproducerade livsmedel har dock en svag koppling till beteendet. Människor går inte till mataffärerna för att köpa ekologisk mat, snarare är det så att de går dit för att köpa speciella livsmedel (Magnusson & Biel, 2005). Detta visar sig också i lärarnas svar, tre av dem uttrycker att det inte har några specifika vanor när det gäller att handla ekologisk eller närproducerad mat i det privata trots deras positiva intryck av livsmedlen. Tina är i motsats till de andra väldigt medveten i sitt handlande och försöker köpa ekologisk och närproducerad i den utsträckning det går, på somrarna odlar hon grönsaker och kryddor själv.

Så de senaste åren har det blivit mer och mer. Kravmärkt och ekologiskt. Tina

Samtliga lärare strävar mot att handla mer ekologiskt och närproducerat. De flesta påtalar också att inköpsmönstren de gör som lärare förändrats under de senaste åren, och då mot att handla mer ekologiskt och närproducerat. Dock ger inte det övriga intervjuaterialet samma bild. Trots försök av lärarna blir istället bilden att lärarna säger sig vilja handla mer ekologiskt och närproducerat, men att det är långt från vilja till handling. Magnusson och Biel (2005) menar dock att förändring av inköpsmönster tar lång tid och då kan ju den ökade viljan att handla ekologiskt och närproducerat tolkas som ett första steg i en förändring mot att rutinmässigt välja livsmedlen.

... man är ju mer medveten om att handla närproducerat. Samtidigt som ekonomin spelar roll så men man försöker ju. Lena

De fyra lärarna kan samtliga räknas in i den kategori som anses vara den grupp som mest frekvent köper ekologisk mat, enligt Magnusson och Biel (2005) är det nämligen kvinnor med akademisk utbildning som är mest positiva till att handla miljövänligt. Solér (1997) har delat in konsumenterna i olika grupper, och det går att sätta in de intervjuade lärarna i dessa fack. Tina tillhör de konsumenter som anser att konsumtionen i samhället skapar obalans i kretsloppet. Hon handlar ekologiskt/närproducerat i stor utsträckning.

... inga halvfabrikat och sånt, försöker, väldigt lite sånt. Utan naturliga råvaror. Tina

Lena och Birgit uttrycker att kvalitet är viktigt för dem i sina inköp. Det skulle gå att placera in dem i den andra gruppen som Solér delar upp i. En grupp där priset ofta är avgörande samt att produkten håller bra kvalitet. Dock säger sig båda vara intresserade av sin hälsa och deras inköp sker främst på denna premiss.

... att det ska vara en fullvärdig måltid och att man ska bli mätt... Lena

Elin säger sig inte vara konsekvent, dock görs hennes inköp av ekologiska och närproducerade livsmedel på en grund som främjar det ekologiska kretsloppet. Hennes kluvenhet och brist på konsekvens gör det dock svårt att placera in henne i den fjärde inköpsgruppen.

6.2. Påverkas undervisningen i HK av lärarens tankar kring ekologisk och närproducerad mat

De intervjuades attityder och vanor privat påverkar de val de gör av ekologiska och närproducerade livsmedel i undervisningen. Samtliga av de intervjuade lärarna har en positiv inställning till ekologiska och närproducerade livsmedel både privat och i skolan. De har, som ovan nämnt, främst den dåliga ekonomin som anledning till att inte handla dessa livsmedel till HK: en. Dock är det bara en av fyra lärare som i det privata handlar eko/när mat konsekvent, trots att samtliga beskriver att ekonomin inte är en lika bidragande faktor vid de privata inköpen. Johansson (2006) skriver om att kostnaderna inte behöver öka genom övergång till ekologiska livsmedel och att det som krävs är att man har en vilja att förändra sina mönster.

Samtliga lärare menar att HK-målet om att eleven: ”utvecklar förståelse och ett bestående intresse för hur handlingar i hushållet samspelar med hälsa, ekonomi och miljö såväl lokalt som globalt” (Skolverket, 2006) är möjligt att nå. Lärarna berättar om hur de på olika sätt arbetar för att få eleverna att nå målet. Lena berättar om att hon hela tiden pratar klimatsmart mat, dock går hennes resonemang snabbt över till att handla om ekonomi och hälsa. Birgit menar också att det är ett mål som är möjligt att uppnå, dock kan hon inte exemplifiera hur hon undervisar för att nå målet. Hon menar istället att det är sånt som eleverna får med sig hemifrån, att några har intresset andra inte.

... men jag tror faktiskt också många får med det sig hemifrån. Hur man är van också, hemma... Birgit

Både Tina och Elin menar att de ger eleverna möjligheten att uppnå målet, dock beskriver de båda ett likvärdigt problem. Tina menar att eleverna helst bara vill laga mat, Elin menar att det är svårt att veta om intresset kvarstår.

... laga god mat, äta upp den och gärna få med sig nåt hem. Tina

... i vilket fall så har de ju satt sig i en situation så då har de fått stångas med problem eller så och ställa sig. Sen om de väljer att göra det eller inte. Elin

Att det skulle vara elevens eget intresse som utvecklar och skapar förståelsen och sambanden är inget Vygotskij (Bråten, 1998) vänder sig mot, dock poängterar han att det är lärarens uppgift att hjälpa eleven att skapa detta sammang. Grönqvist och Hjälmeskog (1998) exemplifierar detta med en äppelrätt. Äpplen är något som de flesta elever någon gång får använda i HK. Gör läraren ett aktivt livsmedelsval så kan ett flertal mål inkluderas, ett aktivt val kan till exempel vara ett ekologiskt eller närproducerat äpple. Det aktiva valet kan ge läraren mer möjligheter att använda lärande i handling, och hjälpa eleven att förstå samband. Genom det aktiva valet kan perspektiven samhälle och natur innefattas. Vilket till exempel kan skapa möjligheten att diskutera miljöaspekter som transport, vidare skulle det gå att beröra etiska och moraliska frågor (ibid). Vi menar alltså att ett aktivt val till exempel i form av ett ekologiskt eller närproducerat äpple påverkar undervisningen positivt. Denna tanke ges stöd av Grönqvist och Hjälmeskog (1998) som menar att man kan missa delar av undervisningen om matvalen sker utan tanke.

I intervjuerna framkommer det att användandet av ekologisk och närproducerad mat är ovanlig vid matlagningstillfällena i HK: en. Samtidigt anser de flesta av dem att det är viktigt att lära eleverna om dessa produkter. Frågan som skapas då är om det inte bildas ett glapp,

elevernas kunskap blir inte i handlingen och istället särskiljs kunskapandet. Grönqvist och Hjalmskog (1998) menar att man inte bör dela upp saker i ”praktik” och ”teori”, de menar istället att man lär sig verksamheten genom att vara del av den.

Grönqvist och Hjalmskog (1998) poängterar vidare att alla lärarens handlingar påverkar eleverna. De intervjuade lärarna talar om eko/när, dock används de inte vid de praktiska matlagningstillfällena. När det som i detta fall rör sig om ekologiska och närproducerade livsmedel vore ett alternativ vara att visa möjligheterna och använda dessa produkter för att ge ”känsla-värde-vilja” för livsmedlen (Wickenberg, 2005). Och på detta sätt även ge kunskap om livsmedlen. Tina är den av de intervjuade som vidrör problematiken:

Det känns så falskt att snacka ekologiskt och kravmärkt och sen, och sen har vi nästan inget kravmärkt alls, det är jättetråkigt. Tina

Björneloo (2007) refererar till Nikel (2005) som skriver att eleverna behöver utveckla en attityd och kunskaper som ger dem förmåga att tänka i längre perspektiv, detta för att kunna se konsekvenser av olika handlingar i framtiden. Detta innebär att skolan ska underlätta ”elevernas förmåga att göra personliga ställningstaganden och ta ansvar för vad de själva kan påverka”. (s. 144)

Tina berättar om att de på hennes skola håller på att starta en trädgård där eleverna själva ska få odla grönsaker. Detta är enligt Åkerblom (2005) ett bra sätt att för eleverna skaffa sig erfarenheter, lära sig nya saker samt lösa olika problem. Eleverna kan med hjälp av trädgården nå insikt om hur viktigt samarbetet är men också få kunskaper om att man kan odla själv. På detta sätt skulle förståelsen för ekologisk och närproducerat mat kunna förbättras. Redan nu har de startat en kompost, dock tvivlar Tina på om eleverna vet hur den ska användas.

Ja, men komposten och så använder de ju, men sen om det är för miljön, jag tror att de använder den för att jag sagt att de ska. Tina

Hon hade gärna handlat mer ekologiskt och närproducerat men hennes kollega vill inte det. Hon säger också att det känns meningslöst att handla ekologiskt och närproducerat eftersom eleverna ändå inte bryr sig. Tina berättar vidare om att hon har förhoppningar om att det ska ske en utveckling på skolan och i HK: en mot mer miljötänk och miljöengagemang.

Även i regeringens skrivelse (Regeringen, 2005) belyses vikten av det personliga engagemanget och intresset för frågorna för att man ska se förändringar i handlingsmönster hos människor. Det är av stor vikt att ge elever kunskaper och engagemang om hur de i hushållet kan skapa en livsstil och konsumtionsmönster som är goda för miljön. Men detta förutsätter som regeringens skrivelse säger ett engagemang, kunskap och intresse, i detta fall hos den HK- lärare de har i skolan. Utan intresset, kunskaperna, medvetenheten och engagemanget uteblir enligt skrivelsen motivationen att sprida dessa kunskaper.

Vi har i detta avsnitt kunnat se att lärarens privata beteende även speglas i rollen som HK-lärare. I de flesta av våra intervjuer agerar läraren likadant vid sina inköp, resultatet av detta är att användandet av ekologisk och närproducerad mat är liten i skolan. Detta kan resultera i att eleverna får svårare att förstå sambanden, ”teori” särskiljs från ”praktik” istället för att vara kunskap i handling (Grönqvist & Hjalmskog, 1998).

De lärare vi intervjuade talade gott om och visade på flera sätt att de hade en positiv bild till ekologiska och närproducerade livsmedel. Men som intervjurestultatet visade så agerade de inte utefter denna uppvisade uppfattning. Goffman (2005) framhäver dock om att om vi inte försökte förefalla oss att vara bättre än vi är, skulle möjligheten att förbättra oss vara mindre.

6.3 Slutsatser

I vårt arbete hade vi två grundläggande frågeställningar. Den inledande frågan handlade om läraren och de livsmedelsval de gör i rollen som lärare och i det privata. I de beskrivningar som lärarna gett går det att uttyda att de flesta av de intervjuade lärarna agerar likadant i båda rollerna. Vår avsikt är inte att dra några generella slutsatser, våra tankar och reflektioner gäller enbart de lärare som vi intervjuat.

Trots en positiv attityd till produkterna så handlar de intervjuade lärarna få närproducerade och ekologiska livsmedel, som den främsta anledningen till detta nämns priset. Intressant att notera att det blott är en av de intervjuade lärarna som genom de friare ekonomiska tyglarna i det privata använder dessa för att köpa ekologisk och närproducerad mat. De flesta lärare som vi intervjuat visar sålunda upp en konsekvens i sitt handlande som genomsyrar deras agerande såväl i hemmet och i rollen som lärare. Det är då relevant och intressant att ställa frågan huruvida det verkligen är priset som styr inköpen, eller om det som Johansson (2006) konstaterar att priset ibland används som svepskäl då det egentligen saknas vilja? Vi har inte material för att svara på frågan, men vi ställer oss tveksamma till om priset verkligen skulle vara en så avgörande faktor om det fanns ett reelt intresse att förändra inköpen. Vidare poängterar Johansson (2006) att en övergång till mer miljömedveten mat inte behöver kosta mer. Tina som är den mest positiva till ekologisk och närproducerad mat i vår undersökning har genom sitt grundläggande intresse för ekologisk- och närproducerad mat redan lagt en grund för att öka inköpen av dessa livsmedel inför nästa termin. Hennes största hinder tycks inte vara ekonomin, snarare nämner hon en HK- kollega som är negativ till produkterna som det största hindret.

Om man ska välja en mer positiv aspekt på det resultat vi nått så kan man tro att den grundläggande goda attityden till ekologiskt och närproducerad mat som våra respondenter har skulle kunna vara ett första steg mot att skapa inköpsvanor för dessa livsmedel. Magnusson och Biel (2005) påtalar att det tar lång tid att förändra vanor. Det går även att tolka Goffman (2004) på ett likadant sätt, att säga sig vara bättre än vad man är, i detta fall gällandes ekologiska och närproducerade livsmedel kan för våra respondenter innebära att de i framtiden kan komma att förändra sina beteenden.

I Lpo94 (Utbildningsdepartementet, 2006) går det att läsa om hur viktigt det är för eleven att lära sig ta ansvar ur ett miljöperspektiv, och på så sätt se skapa möjlighet att skapa sig ett eget förhållningssätt kring globala miljöfrågor. I våra intervjuer har det visat sig att användandet av ekologisk och närproducerad mat på de berörda skolorna är liten. Referatet ovan från Lpo94 går att koppla till Grönqvist och Hjälmeskog (1998), de menar att lärares agerande även formar elevernas attityder. Det hade varit intressant att se elevernas attityder till ekologiska och närproducerade livsmedel på de skolor där vi intervjuat HK-lärarna för att se om lärarnas tankar speglade av sig hos dessa.

I skolan formas också framtidens konsumenter, och om dessa konsumenter stöps lärare som har liknande attityder som de flesta av våra respondenter, kan man ana att konsumtionen av ekologiska och närproducerade livsmedel kommer förbli liten. Utöver detta skapar bristen på

ekologisk och närproducerad mat i HK: en ett läro-klimat där möjligheten att nå samtliga mål blir svårare. Vi tror att begreppet ”kunskap i handling” är viktigt för eleverna att förstå sambanden i ämnet, därför är det ju ytterst viktigt att användandet av ekologisk och närproducerad mat även används i matlagningen och inte bara något man snuddar vid i ”teorin”. För eleven kan man ana att det blir problematiskt att ta till sig budskap om till exempel ekologisk och närproducerad mat om produkterna aldrig/nästan aldrig använts i vid matlagningstillfällena.

Grönqvist och Hjälmeskogs (1998) menar att lärare ska göra aktiva livsmedelsval för att på så sätt skapa fler dimensioner i undervisningen. Genom att använda sig av ekologisk och närproducerad mat ges eleverna förutsättningar att reflektera kring det fleral dimensioner HK: ämnet bjuder. Detta poängteras också i kursplanen för HK (Skolverket, 2000) där vikten av att eleven förstår hur deras handlingar påverkar miljö, hälsa och ekonomiskt nämns som ett av delmålen.

Utifrån våra intervjuer kan man undra om det ser likadant ut i många andra HK-salar. Om man antar att så är fallet, kan man fundera kring hur man skall lösa detta. Ska samhället behöva vänta på att lärarnas attityder till ekologisk och närproducerad mat förändras? Eller skulle mer pengar vara den enkla lösningen? Om alla HK- lärares attityder till ekologisk och närproducerad mat ser likvärdig ut så behövs en attitydförändring hos HK- lärarkåren.

I nuläget prioriteras ofta matlagning, och eleverna ska ges möjlighet att äta en fullständig måltid varje gång. Detta har också visat sig i vår undersökning där de flesta av lärarna poängterat vikten av att ha matlagningmoment varje gång. Vi har heller ingenting emot detta faktum, dock är att det skulle kunna prioriteras annorlunda, mindre måltider med eko/när skulle kunna vara en lösning. Med mer kunskaper och vilja hos HK-lärarna är det möjligt att övergå till mer miljövänlig mat utan att för den skull äventyra ekonomin.

I den tidigare presenterade HK- globen (Grönqvist & Hjälmeskog, 1998) presenterades HK- ämnets olika kunskapsområden (mat och måltider, boende, social gemenskap och konsumentekonomi). Eleverna ska inom dessa områden få en förståelse för hur handlingarna inom dessa områden samspelar med samhälle och natur. De lärare som vi intervjuat tycks prioritera mat och matlagning i sin undervisning, detta är även något som vi under ett flertal vfu-perioder (vfu står för verksamhetsförlagd utbildning) observerat. Genom de livsmedel som de intervjuade lärarna använder tas dålig hänsyn till natur och miljö, som orsak till detta nämns ekonomin. I intervjuerna nämns den fullständiga måltiden som viktig och att matlagningmomentet ska finnas med varje lektion. I den nationella utvärderingen från 2003 (Cullbrand, 2003) så har ett flertal elever problem att definiera resurshushållning, utifrån vår undersökning är detta inte konstigt eftersom kunskapsområdet mest berörs i teorin istället för att läras i handling. En möjlighet skulle kunna vara att vid vissa tillfällen frångå den fullständiga måltiden och istället laga billigare mat. Ett exempel på en billig lektion skulle kunna vara att jämföra olika produkter. Vid andra tillfällen kan man helt ha lektioner som inte kräver att man måste handla livsmedel till lektionerna. Vår förhoppning är att man genom detta kan dela upp de ekonomiska utlägg man har i HK: en. Om vissa tillfällen kostar mindre, eller inget, kanske det kan resultera i att eko/när produkter kan bli mer vanligt förekommande i HK: en.

Under våra intervjuer har vi mött fyra HK-lärare, dessa har givit oss en bild som ingalunda går att applicera på hela lärarkåren inom ämnet, dock skapar vår undersökning vissa frågor

som kan vara intressant att ställa sig, dessa frågor handlar främst om hur lärarens val av livsmedel påverkar undervisningen, vi anser att livsmedels val utan tanke på miljö skapar ett svårare klimat för eleven att skapa förståelse för viktiga samband.

7. Referenser

Andersen, I. (1998). *Den uppenbara verkligheten – val av samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Antonovsky, A. (1995). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.

Biel, A. (2007). *Att välja fritt är lätt att välja rätt är svårt*. I B. Johansson (Red.), *Konsumera mera- dyrköpt lycka*. (ss. 225- 234). Stockholm: Formas.

Björneloo, I. (2007). *Innebörder av hållbar utveckling: En studie av lärares utsagor om undervisning*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis, cop.

Biel, A. (1999). *Väljer människor att agera miljövänligt i Livsstil och miljö: Värderingar, val och vanor*. Red. Lundgren, L. s. 48-60, Kristianstad: Kristianstads Boktryckeri.

Bråten, I. (1998). *Vygotskij och pedagogiken*. I. Bråten (Red.) Lund: Studentlitteratur.

Carlgren, I. & Marton, F. (2001). *Lärare av imorgon*. Stockholm: Lärarförbundet.

Carlsson-Kanyama, A., Sundkvist, Å. & Wallgren, C. (2004). *Lokala livsmedelsmarknader - en fallstudie*. Stockholm: KTH Centrum för miljöstrategisk forskning.

Cullbrand, I. (2003). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU-03): hem- och konsumentkunskap*. Stockholm: Skolverket, Institutionen för hushållsvetenskap, Göteborgs universitet, Fritzes.

Cullbrand, I. (2007). *Hem- och konsumentkunskap: en samtalsguide om kunskap, arbetsätt och bedömning*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Dewey, J. (2004). *Individ, skola och samhälle*. Stockholm: Natur och kultur.

De Ron, L. & Feldt, M. (2006). *Bedöma och lära i hem- och konsumentkunskap*. Stockholm: PRIM-gruppen.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2006). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts.

Grönqvist, M. & Hjalmeskog, K. (1998) *Hemkunskap: betraktat ur ett didaktiskt perspektiv*. Uppsala: TK tryck

Goffman, E. (2004). *Jaget och maskerna: en studie i vardagslivets dramatik*. Stockholm: Nordstedt.

Jerkebring, K. 2003. *Växande marknad, försäljning, volymer & trender för ekologisk mat 2003*. Ekologiska Lantbrukarna, 15.

Johansson, A. (2006). *Vad gör dig till en grön konsument? : En studie kring vad som påverkar och vad som ligger till grund för konsumenter när de väljer eller inte väljer ekologiska livsmedel*. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-6784> (2008-06-09)

Konsumentverket (2004). *Pris och utbud av ekologisk mat samt miljöinformation i butik*. PM 2004:19

Lindén, A-L. (2004). *Miljömedvetna medborgare och grön politik*. Stockholm: Formas.

Läraryrket. (2006). *Lärarens handbok*. Solna: Tryckindustri Information.

Magnusson, M. & Biel, A. (2005). *Konsumentens val av ekologiska livsmedel*. (MAT 21 nr 7).

Molander, B. (1993). *Kunskap i handling*. Uddevalla: MediaPrint.

Myndigheten för skolutveckling. (2007). *Hem- och konsumentkunskap - Samtalsguide om kunskap och bedömning*. Stockholm: Liber distribution.

Olsson, V. & Magnusson, M. (2004). *Kan vi äta oss till en bättre miljö och hälsa*. (MAT 21 nr 4).

Orstadius, P. A. (1996). *Om kunskapstillväxt*. Göteborg: Diana Förlag.

Patel, R., Davidsson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Regeringens skrivelse 2005/06:107 Tänk om! – En handlingsplan för hållbar konsumtion för hushållen.

Regeringen (2007). <http://www.regeringen.se/sb/d/7446/a/85500> (publicerad: 2007-07-08)

Regeringen. (2007). <http://www.regeringen.se/sb/d/9204/a/83977> (publicerad: 2007-06-12)

Regeringen (2008) <http://www.regeringen.se/sb/d/9950/a/96413> (publicerad: 2008-01-23)

Sandell, K., Öhman, J. & Östman, L. (2003). *Miljödidaktik- Naturen, skolan & demokratin*. Lund: Studentlitteratur.

Solér, C. (1997). *Att köpa miljövänliga dagligvaror*. Stockholm: Nerenius & Santéus förlag.

S.M.A.R.T: ett utbildningsmaterial om maten, hälsan och miljön (2001) Stockholms läns landsting, Centrum för tillämpad näringslära.

SCB (2007). http://www.scb.se/templates/pressinfo____221951.asp

Göteborgs universitet
LAU 370 VT -08
Emma Bronnvall och Mikael Örnemar

SFS 1985: 1100. *Skollag*. Utbildningsdepartementet

Skolverket. (2002b). *Hållbarutveckling i skolan. Miljöundervisning och utbildning för hållbarutveckling i svensk skola*. Stockholm: Liber.

SOU 2004:104. *Att lära för hållbar utveckling*. Stockholm: Fritzes.

SOU 2004: 119. *Hållbara laster- konsumtion för en ljusare framtid*. Stockholm: Fritzes

SOU 2005: 51. *Bilen Biffen Bostaden- Hållbara laster, smartare konsumtion*. Stockholm: Fritzes

Utbildningsdepartementet. (2006): *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo-94*. Stockholm: Fritzes.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wickenberg, P. (2005). *Det räcker inte med bara utbildning*. Pedagogiska magasinet, 4, 30-35.

Åkerblom, P. (2005). *Lära av trädgård: pedagogiska, historiska och kommunikativa förutsättningar för skolträdgårdsverksamhet*. Uppsala: Department of Landscape Planning Alnarp, Swedish University of Agricultural Sciences.

Bilaga

Frågemall för intervjuer med Hem- och konsumentkunskapslärare.

Syftet med intervjun är att försöka ta reda på om HK-lärare köper ekologiska produkter privat och i lärarrollen. Hur och varför HK- läraren gör de prioriteringar som den gör.

Allmänna frågor:

- Ålder? Kön?
- Hur länge har du varit verksam som HK- lärare? På denna skola?
- Hur kom det sig att du valde HK som inriktning till din lärarkarriär?

I rollen som HK- lärare:

- Vad tycker du är det allra viktigaste i ämnet HK?
- Fick du med dig mycket kunskaper om ekologiska och närproducerade livsmedel under din utbildning?
 - o Mycket eller lite?
 - o Har du efter din lärarutbildning gått någon vidare utbildning i ämnet?
- Vad tycker du om ekologiska och närproducerade livsmedel i rollen som HK- lärare?
- Vilka kunskaper tycker du är de viktigaste att eleverna får med sig från HK?
- Hur uppfattar du begreppet ekologiskt och närproducerat i förhållande till kursplaner?
- Hur går inköpen till i HK?
 - o Vilken butik görs inköpen till HK i?
 - o Hos vilken grossist?
- Vad har du för ramfaktorer som styr dina inköp till HK?
 - o Tänker du på att handla ekologiskt och närproducerat? Varför/varför inte?
 - o Om du handlar ekologiskt, vilka livsmedel väljer du?
- Hur och varför görs de inköp som görs?
- Ett av målen att sträva mot i HK är att eleven: -utvecklar förståelse och ett bestående intresse för hur handlingar i hushållet samspelar med hälsa, ekonomi och miljö såväl lokalt som globalt.
 - o Är det möjliga mål att uppnå?
 - o Hur?
 - o Om inte, vad innebär det?
 - o Bidrar det till etiska dilemman?
- Har inköpsmönstren förändrats under de senaste åren? Om ja, hur?
- Vill du förändra inköpsmönstren i HK?
 - o Vad?
 - o Hur?
 - o Varför?
- Reflekterar eleverna över de livsmedelsval som finns i HK?
 - o Om eleverna själva får göra inköpen till HK: en, vad får de då för ramfaktorer?
- Praktiska/teoretiska moment i HK?
- Hur väljer du att för eleverna förmedla miljö, relaterat till ekologiska och närproducerade livsmedel, i kursplanerna för HK?
- Hur väljer du att knyta an miljö, relaterat till ekologiska och närproducerade livsmedel, i HK till undervisningen?

I det privata:

- Hur går dina privata livsmedelsinköp till?
- I vilken butik gör du dina privata inköp?
- Vad prioriterar du när du gör dina privata inköp?
- Hamnar du i etiska dilemman när du handlar privat?
- Beskriv om det finns skillnader mellan hur du handlar privat/i kommunaltjänst?
- Har du skapat någon vana kring inköp av ekologiska och närproducerade livsmedel?
- Har dina inköpsmönster förändrats under de senaste åren? Om ja, hur?
- Vill du förändra dina inköpsmönster?
 - o Vad?
 - o Hur?
 - o Varför?
- Vad tycker du privat om ekologiska och närproducerade livsmedel?
- Hamnar du i etiska bryderier när du gör dina inköp privat?